

کارگاه متن پژوهی درس یکم [نیکو]

فارسی یازدهم

۲ برای کاربرد هر یک از موارد زیر، نمونه‌ای در متن درس بیابید.

■ پیوندهای هم‌پایه ساز:

■ پیوندهای وابسته ساز:

در این بود درویش شوریده‌رنگ که شیری برآمد، شغالی به چنگ

پیوند وابسته ساز

یقین، مرد را دیده، بینده کرد شد و تکیه بر آفریننده کرد

پیوند هم‌پایه ساز

تبدیل شد

۳ معانی فعل «شد» را در سروده زیر بررسی کنید.

گریهٔ شام و سحر، شکر که ضایع نگشت

قطرهٔ باران ما گوهر یکدانه شد

منزل حافظ کنون بارگه پادشاست

حافظ
دل بردلدار رفت، جان برجانانه شد

رفت

معنای برخی واژه‌ها تنها در جمله یا زنجیره سخن قابل درک است.

با استفاده از شیوه‌های زیر، به معنای هر یک از واژه‌های مشخص شده، دقیق‌تر می‌توان پی برد:

الف) قرار گرفتن واژه در جمله:

● ماه، طولانی بود.

● ماه، تابناک بود.

ب) توجه به رابطه‌های معنایی (ترادف، تضاد، تضمّن و تناسب)

● سیر و بیزار ← ترادف

● سیر و گرسنه ← تضاد

● سیر و پیاز ← تناسب

● سیر و گیاه ← تضمّن

■ اکنون برای دریافت معانی واژه‌های «دست» و «تند» با استفاده از دوروش بالا، نمونه‌های مناسب بنویسید.

دست:

الف:

احمد یک **دست** لباس خرید.

باران **دست** بردار نبود.

دست روی **دست** گذاشت

احسان **دست** پاچه شده بود.

دیوارها را یک **دست** سفید کرده

بودند.

دست راستش را بالا برد.

ب:

دست-پا = تناسب

دست-بدن = تضمّن

دست-ید = ترادف

تند:

الف:

پرویز **تند** می‌دوید.

همه فلفل‌ها **تند** نیستند.

برگ‌ها، رنگ نارنجی **تندی**

پیدا کرده بودند.

به **تندی** گفت: راه بسته است.

ب:

تند-کند = تضاد

تند-سریع = ترادف

قلمرو ادبی

۱ از متن درس، دو کنایه بیابید و مفهوم آنها را بنویسید.

بگیر ای جوان، دست درویش پیر



معنی کنایی: کمک کن

ز سخندان فرو برد چندی به جیب



معنی کنایی: گوشه گیری کرد

۲ در بیت زیر، شاعر چگونه آرایهٔ جناس همسان (تام) را پدید آورده است؟

با زمانی دیگر انداز ای که پندم می دهی

کاین زمانم گوش بر **چنگ** است و دل در **چنگ** نیست

سعدی

در این بیت دو بار واژه **چنگ** به کار رفته است بار اول به معنی **نوعی ساز موسیقی** و بار دوم به معنی **دست و تسلط** است. چون ظاهر آنها همسان (یکسان) و معنی آنها متفاوت است، بین آنها آرایه **جناس همسان** ایجاد شده است.

۳ ارکان تشبیه را در مصراع دوم بیت دوازدهم مشخص کنید.

مُشَبَّه به

چنان سعی کن کز تو ماند چو شیر چه باشی چو روبه به وامانده، سیر؟

وجه شَبَه

ادات تشبیه

ی در معنی «تو» = مشبّه

۴ در این سروده، «شیر» و «روباه» نماد چه کسانی هستند؟

در این سروده، شیر نماد انسان های توانا و تلاشگر و روباه نماد انساهای ناتوان است.

۱) معنی و مفهوم بیت شانزدهم را به نثر روان بنویسید.

معنی: تنها انسانهای با عقل و خرد، اهل بخشش هستند. انسان های پست و فرومایه توخالی و پوچ هستند.

مفهوم: انسان بی عقل، اهل بخشش و بزرگواری نیست.




۲) درک و دریافت خود را از بیت زیر بنویسید.

یقین، مرد را دیده، بیننده کرد شد و تکیه بر آفریننده کرد

درک و دریافت من از این بیت این است:

درویش پس از مشاهده احوال روباه بی دست و پا به یک درک باطنی رسیده و دربافته که خداوند روزی همگان را مقدر ساخته است. اما تصمیم اشتباهی که درویش به دنبال این نتیجه گیری می گیرد این است که دست از کار و فعالیت می کشد و در پی آن، انتظار دارد که بدون کار و تلاش، روزیش فراهم شود. غافل از این که خداوند به افرادی که توانایی های خود را نادیده می گیرند هیچ توجهی نمی کند.

۳ برای مفهوم هریک از سروده های زیر، بیتی مناسب از متن درس بیابید.

سعدی	شرط عقل است جُستن از درها	■ رزق هرچند بی گمان برسد	
	میسند از خود را چو روباه شل	■ برو شیر دزنده باش، امی دغل	
	کشیده سر به بام خسته جانی	■ سحر دیدم درخت ارغوانی	
فریدون مشیری	بهارت خوش که فکر دیگرانی	■ به گوش ارغوان آهسته گفتم:	
	که خلق از وجودش در آسایش است	■ خدا را بر آن بنده بخشایش است	
پروین اعتصامی	نباید جز به خود، محتاج بودن	■ چه در کار و چه در کار آزمودن	
	که سعیت بود در ترازوی خویش	■ بخور تا توانی به بازوی خویش	

۴ دربارهٔ ارتباط معنایی متن درس و مَثَل «از تو حرکت، از خدا برکت» توضیح دهید.

هر دو بر این نکته تأکید دارند که خداوند در روزی را تنها به روی انسان هایی می گشاید

که توانایی های خود را به کار می گیرند و اهل کار و تلاش هستند.

پایان